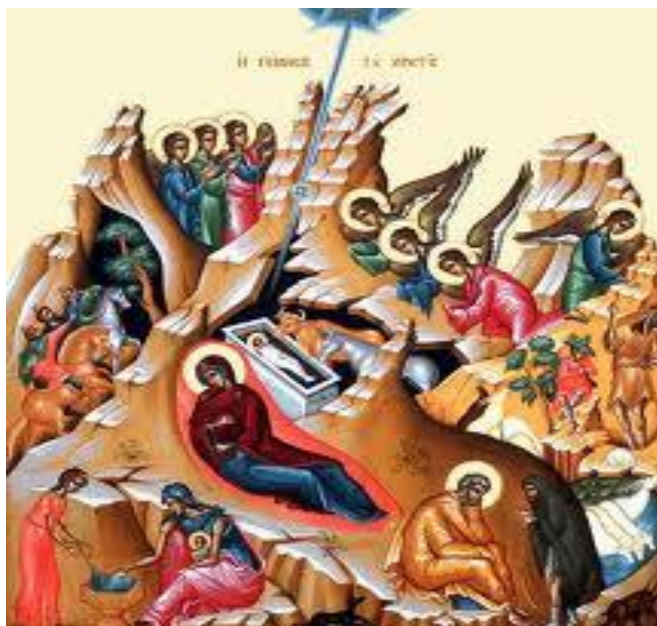

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΑΝΘΡΩΠΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Ένα από τα σωτηριώδη και κοσμογονικά γεγονότα του ιστορικού γίνεσθαι, που η θρησκευτική (εκκλησιαστική τέχνη) δια της βυζαντινής εικονογραφίας απεικονίζει, είναι αυτό της του Χριστού Γεννήσεως, το οποίο όμως ιδιαιτέρως συγκινεί και γοητεύει τους πιστούς. Η εικόνα ομιλεί μέσα από την «σιωπή της».

Η Ορθόδοξη Βυζαντινή εικονογραφία θέλοντας να εκφράσει όλη την θεολογική και δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας σχετικά με την ενανθρώπιση του μονογενοῦς Θεού Λόγου, εικονογραφεί τα κοσμοσωτήριο αυτό γεγονός με ιδιαίτερη προσοχή και πληρότητα, στο οποίο απεικονίζεται όλη η κτίση, λογική και άλογη να μετέχει και να εξαίρει όσα παράδοξα και θαυμαστά συντελούνται.

Έτσι, στην εικόνα της γεννήσεως εικονίζεται αρχικά το Σπήλαιο, το οποίο έχει πολλαπλό συμβολισμό. Συμβολίζει, πρώτον, τον τάφο του Ιησού Χριστού και προεικονίζει (προτυπώνει) τον σταυρικό του θάνατο. Δεύτερον, συμβολίζει το σκοτεινό κράτος του Άδου, το οποίο θα καταλύσει δια του σταυρικού του θανάτου και της Αναστάσεως του ο

Νικητής της ζωής και του θανάτου, ο Ιησούς Χριστός. Και τρίτον, τον ειδωλολατρικό κόσμο που ζει στο πνευματικό σκότος, το οποίο θα αφανιστεί με την σταυρική Του θυσία ο Χριστός ως η μόνη πηγή του αληθινού και ζωογόνου φωτός.

Εντός του Ιερού Σπηλαίου, πάνω από τη φάτνη όπου βρίσκεται ο σπαργανωμένος νεογέννητος Χριστός, εικονίζονται δύο άλογα ζώα. Ο ορθόδοξος αγιογράφος απεικονίζει τα δύο άλογα ζώα θέλοντας να τονίσει, αφενός μεν την «άλογη αποστασία» του περιουσίου Ισραηλιτικού λαού απέναντι στον Μεσσία Χριστό, αφετέρου δε να δηλώσει την στάση και συμπεριφορά της αλόγου κτίσεως έναντι του δημιουργού της, ως παράδειγμα προς μίμηση και για τους ανθρώπους ως λογικών όντων.

Στην συνέχεια, μέσα στην εικόνα της γεννήσεως, τοποθετείται εν φάτνη το σπαργανωμένο θείο βρέφος της Βηθλεέμ, σύμφωνα με τα γραφόμενα του Ευαγγελιστού Λουκά. Με τον τρόπο αυτό τονίζεται, η αληθής και τέλεια ανθρώπινη φύση του ενσαρκωθέντος Ιησού Χριστού, ενώ η φάτνη προτυπώνει την Αγία Τράπεζα πάνω στην οποία και σε κάθε θεία λειτουργία ο Θεάνθρωπος Χριστός αιωνίως θυσιάζεται «υπέρ υμών» και είναι «αεί ζών».

Το θείο Βρέφος φέρει ένα φωτοστέφανο, στο οποίο αναγράφεται η φράση «Ο ΩΝ» (ο όντως ων και υπάρχων Θεός) για να δηλωθεί η θεότητα του γεννηθέντος και ενσαρκωθέντος Χριστού.

Πλησίον του θείου βρέφους απεικονίζεται η Θεοτόκος Μαρία. Η μορφή της δεσπόζει σε όλη την εικόνα, ακριβώς για να τονισθεί η προσφορά της στην πραγματοποίηση του απρόσιτου και ακατάληπτου μυστηρίου της Θείας Οικονομίας, δηλαδή της θείας ενσαρκώσεως και ενανθρωπήσεως. Η Θεοτόκος άλλοτε εικονογραφείται καθήμενη για να τονισθεί το «τεκείν ανωδύνως» της γεννήσεως του Χριστού, ενώ άλλοτε είναι ανακλιμένη ή ημιανακλιμένη μετά την γέννα, για να δηλωθεί έτσι η τελεία ανθρώπινη φύση του Ιησού Χριστού.

Στο επάνω αριστερό μέρος της εικόνας εμφανίζονται άγγελοι με φωτοστέφανο να δοξολογούν και να διακηρύττουν το υπερφυσικό γεγονός της ενσάρκου γεννήσεως του Υιού Θεού Λόγου. Οι άγγελοι, έκπληκτοι, με ελαφρώς κεκλιμένη την κεφαλή τους και τα χέρια τους προς τα εμπρός καλυμμένα με τα μάτια τους, θεωρούν το απρόσιτο. Στο δε δεξιό επάνω μέρος της εικόνας έχουμε τον ευαγγελισμό των αγραυλούντων ποιμένων των οποίων ο αριθμός είναι, συνήθως, δύο ή τρεις και εξ αυτών ο νεώτερος εικονογραφείται συνήθως καθήμενος να παίζει φλογέρα. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι άγγελος Κυρίου εξ ουρανού ευλογεί τους ποιμένες και τους αναγγέλει το σωτήριο γεγονός ότι «ετέχθη υμίν σήμερον σωτήρ, ός έστι Χριστός Κύριος»(Λουκ. Β' 11).

Από δε τον 14^ο αιώνα έχουμε εντός της εικόνας και τον ευαγγελισμό των ποιμένων και της επίσκεψή τους στο Θείο Βρέφος.

Την όλη σκηνή της Γεννήσεως συμπληρώνει και η επίσκεψη των τριών μάγων, οι οποίοι εικονίζονται, άλλοτε επάνω σε τρία άλογα, ένα άσπρο, το δεύτερο μαύρο και το τρίτο κόκκινο, οδηγούμενο από τον ουράνιο αστέρα, άλλοτε πάλι εικονίζονται γονυπετείς και προσκυνούντες ενώπιον του Θείου Βρέφους στο οποίο προσφέρουν τα δώρα τους, χρυσό, λίβανο και Σμύρνα. Οι τρεις μάγοι παρουσιάζονται σε τρεις διαφορετικές ηλικίες. Ο πρώτος γέροντας με άσπρα γένια, ο δεύτερος μεσήλικας με μαύρα γένια και ο τρίτος νέος και αγένιος.

Στο κάτω αριστερό ή δεξιό μέρος της παραστάσεως της Γεννήσεως εικονίζεται η μορφή του «συλλογιζομένου και στεναχωρημένου Ιωσήφ», ο οποίος φέρει φωτοστέφανο και κάθεται έχοντας πλήρως ακουμπισμένο το κεφάλι του στο ένα χέρι του. Πλησίον του Ιωσήφ ο διάβολος ως ταλαίπωρος και κατηφής ποιμένας συνομιλεί μαζί του, εικονιζόμενος πολλές φορές με κέρατα και ουρά. Παρουσιάζεται στον Ιωσήφ για να του ενσπείρει αμφιβολία για την ασπόρως και απειράνδρως υπερφυσική Γέννηση του Θεανθρώπου Χριστού από την Θεοτόκο Μαρία. Ο Ιωσήφ που ζεί το δράμα των αμφιβολιών και των πονηρών λογισμών εικονίζεται εντός του σπηλαίου για να τονισθεί ακριβώς ή απειράνδρως (άνευ ανδρός) και άσπορος γέννηση εν Αγίω Πνεύματι του Ιησού Χριστού. Αντιθέτως, η δυτική εκκλησιαστική ζωγραφική της αναγεννήσεως εικονίζει τον Ιωσήφ εντός του σπηλαίου σε συμμετρική μάλιστα θέση με την Θεοτόκο.

Στο κάτω δεξιό ή αριστερό μέρος της εικόνας απεικονίζεται η σκηνή του λουτρού, του θείου βρέφους άλλοτε ως προετοιμασία του λουτρού και άλλοτε ως τελούμενο λουτρό από δύο γυναίκες, την μαία και την βοηθό της, που κατά την διήγηση του «απόκρυφου ευαγγελίου» του Ιακώβ είναι η Σαλώμη. Ο βαθύτερος σκοπός της σκηνής του λουτρού είναι να καταδείξει ότι στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού έχουμε την τέλεια ενσάρκωση και ενανθρώπηση του Υιού Θεού Λόγου αντικρούοντας την αιρετική διδασκαλία ότι ο Ιησούς Χριστός ήταν «κατά δόκηση» (φαινομενικά) άνθρωπος.

Τέλος, επάνω από το σπήλαιο εικονίζεται ο ουρανός, συνήθως με ένα ημικύκλιο μέσα από το οποίο ο φωτεινός αστήρ ως φωτεινή δέσμη φθάνει ως την κεφαλή του Θείου Βρέφους, δεικνύοντας και με τον τρόπο αυτό τη θεότητα του γεννηθέντος Χριστού.

Τελικώς, «ο μυστικός κόσμος» της εικόνας με ένα παράδοξο «λόγο σιωπής» καταφέρνει να περάσει στον απλό και αμαθή πολλές φορές άνθρωπο υψηλά θεολογικά και πνευματικά μηνύματα που σχετίζονται με την σωτηρία και λύτρωση του ανθρωπίνου γένους.

Προσφυώς λοιπόν οι ιερές εικόνες έχουν χαρακτηριστεί ως το «σχολείο των αγραμμάτων».